

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

EEN WEEK IN HET KRUGERPARK

N. TINBERGEN.

„Blij in U kar”, „Blij op die pad” (blijf in Uw auto, blijf op de weg), dat zijn de twee condities waaraan iedere bezoeker van het Krugerpark zich moet onderwerpen. En het is aan de betrekkelijk strikte naleving hiervan te danken, dat de bescherming die alle dieren er genieten, ook tot die merkwaardige toestand heeft geleid dat Leeuwen, Antilopen, Giraffen, Olifanten zich van de auto's der bezoekers niets aantrekken.

Het Krugerpark is een uitgestrekt gebied in het zgn. Lage Veldt (fig. 1), in het uiterste noordoosten van Transvaal. Met zijn ongeveer 350 km lange oostgrens ligt het tegen Moçambique aan, in het noordoosten raakt het juist, bij de Limpopo-

rivier, aan Zuid-Rhodesië, in het zuiden wordt het door de Krokodilrivier begrensd. Van West naar Oost is het gemiddeld een 70 km breed. Het totale gebied is dus ongeveer half zo groot als Nederland. Er loopt een wijd net van kronkelende grindzandwegen door, die op velerlei wijzen de 14 rustkampen met elkaar verbinden, waar bezoekers de nacht kunnen doorbrengen in tenten of eenvoudige kafferhutten. De gezamenlijke capaciteit van al die kampen is groot; toen ik er was, in October 1953, 2763 bedden. In het droge seizoen komen er dan ook vele toeristen uit alle delen van de wereld. Toch is het gebied zo groot, dat de paar duizend mensen elkaar nooit in de weg zitten. Soms kwamen wij op een

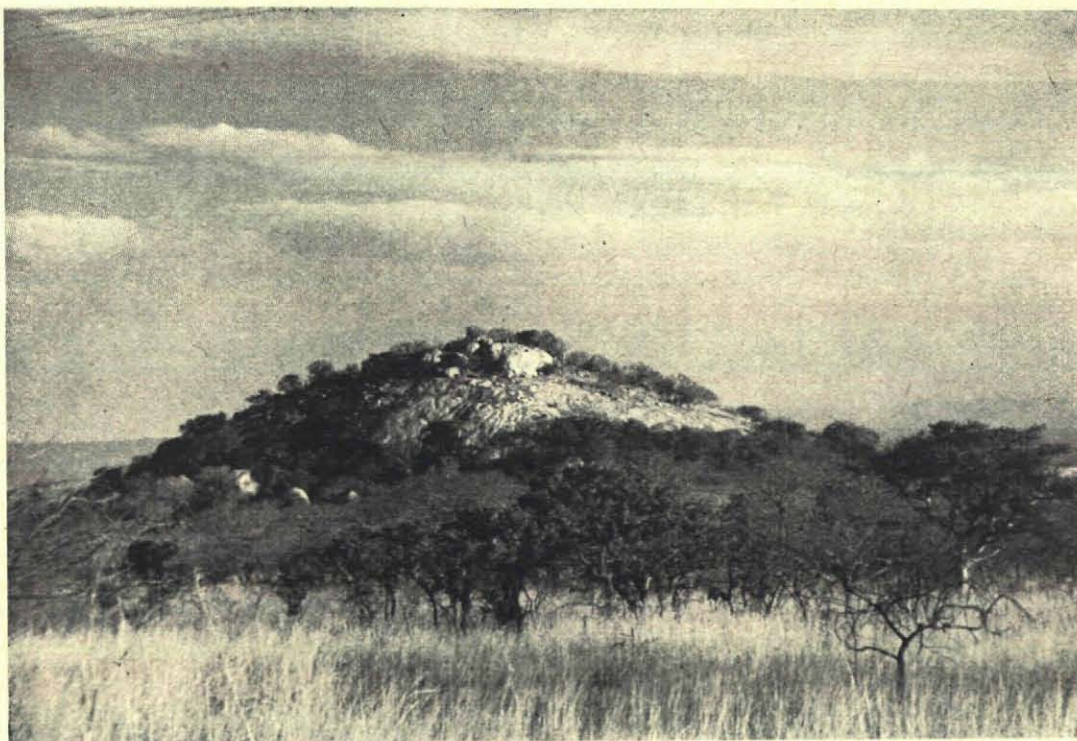

Fig. 1. *Het Lage Veldt. Een hoekje van het Krugerpark bij avond. Pretoriuskop.*

Foto N. Tinbergen.

hele dag niet meer dan twee of drie auto's tegen.

Terugziend op mijn bezoek aan de „Nasionale Wildtuin” zijn die prachtige dagen als een droom. Ik ben er een week geweest, maar die week is zó vol van fantastische indrukken, dat het moeilijk is voor deze artikeltjes een keus te doen. Het meest spectaculair waren natuurlijk de grote zoogdieren, maar er was zoveel anders te zien: het prachtige landschap, in de vroege ochtenden, midden over dag onder de laaiende zon, bij avond en in de verrukkelijk rustige koele nachten. En dan de interessante bomen, de mooie bloemen, de vogels!

De vroege ochtenden waren het fijnst. In het donker, om half vijf, stonden we op. In

het kamp was dan alles nog rustig. Buiten de omheining — een symbolisch draadje — hoorden we de Hyaena's huilen, of een Leeuw brullen. Of een geweldig gekraak verraadde dat er Olifanten in de buurt waren, bezig bomen om te duwen, om op hun gemak wat van de wortels te peuzelen. In het kamp smeulden vuren, waarboven, in grote veepotten, het water zachtjes kookte. Een kop sterke koffie, een paar stukken brood, en we waren klaar om er op uit te gaan. Om klokke vijf reden we, in de prachtige Dodge station-wagon die we van het Geografisch Instituut van de Universiteit van Witwatersrand te leen hadden, het hek uit. En dan begon een nieuwe dag van langzaam, geruisloos langs de slingerende zandwegen glijden, vol

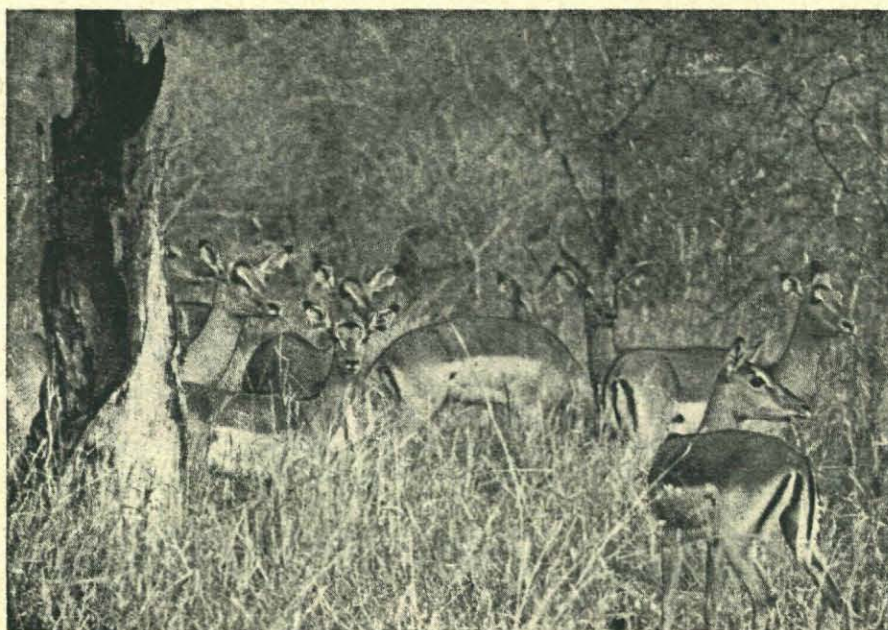
spanning over de te verwachten ontmoetingen.

Het landschap was in deze tijd nog erg droog. Het grotendeels vlakke terrein was begroeid met hoog, helemaal verdord gras. Waar de vloek van Afrika, het vuur, dit weggevaagd had, was de zwarte grond juist weer met een ijl groen waas van talloze jonge sprietjes bedekt. Het terrein was op vele plaatsen parkachtig, met verspreide bomen of struikgewas, en hier en daar grote open vlakten. De meeste bomen waren kaal. In de rivierdalen stonden hier en daar echter diepgroene wilde vijgen. Op andere plekken ontmoetten we midden in de dorheid bomen in volle bloei, waaronder een prachtige bleekpaarse Leguminose, in kleur erg aan de beroemde Jacaranda's herinnerende.

Door dit land reden we van de vroege ochtend tot de late avond, met een korte pauze voor lunch. Officieel is er een maximum snelheid van 40 km aan de auto's opgelegd, maar wij kwamen nooit in de verlei-

ding, het maximum ook maar te benaderen. Achter elke struik of boom, om elke hoek van de bochtige weg, bij elk rivierdalletje kon je iets verwachten, en zelfs bij een gangetje van 10 km moesten we voortdurend ingespannen links en rechts kijken. In totaal legden we een 500 km af in ongeveer 60 uur.

Meestal hadden we de eerste ontmoetingen al vlak buiten het kamp (ook begonnen we wel eens in het kamp; in Hluhluwe, het neushoorn-reservaat in Natal, waar het — enige — kamp niet omheind was, hoorde een Neushoorn tot de regelmatige kampbezoekers). Gewoonlijk ontmoetten we eerst een of meer groepen Impala-antilopen. Deze prachtig slanke, roodbruine dieren bewonen het park bij duizenden. De bokken hebben sierlijke, gedraaide horens. Net als herten leven ze in groepjes; in het voorjaar meestal bestaande uit één grote bok en een aantal hinden. Om de groep heen zwierven een stel andere bokken, onweerstaanbaar tot de wijfjes aan-

*Impala-
antilopen.
Foto
N. Tinbergen.*

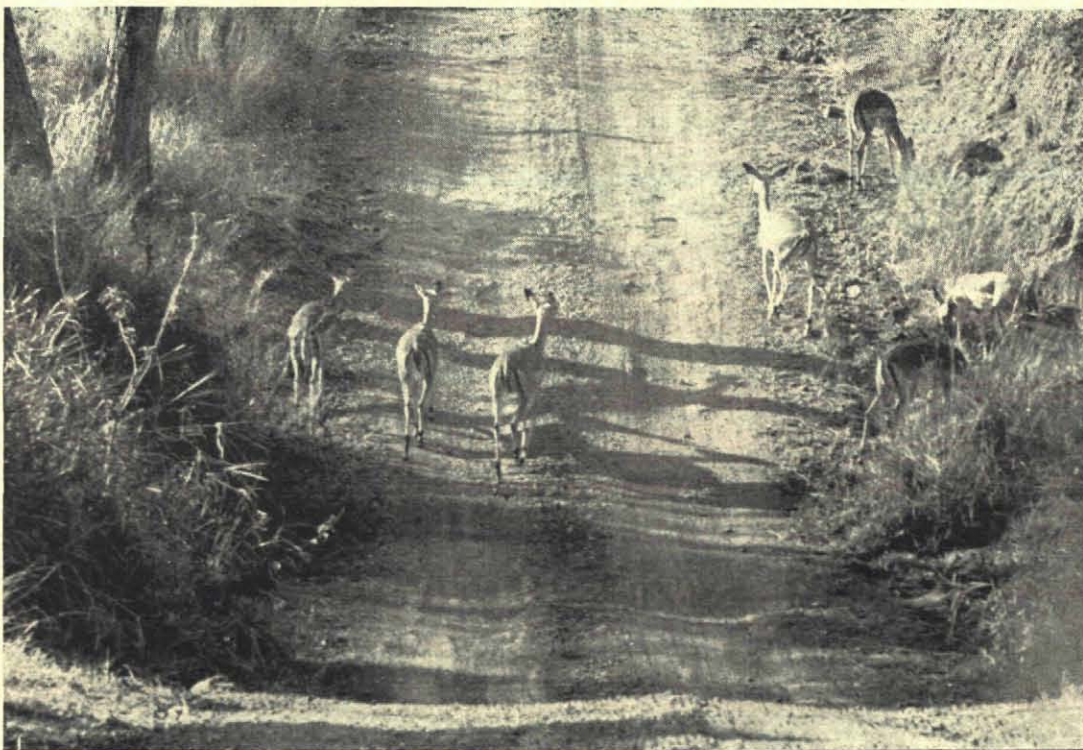

Fig. 3. *Impala's* grazend langs de weg. Foto N. Tinbergen.

getrokken. De haremheer was voortdurend in de weer om die rivalen op een afstand te houden, en daardoor was er voortdurend uiterst sierlijk gedraaf om en door de kudde. Soms maakte een indringer aanstalten om de „baasbok” partij te geven, maar tot een gevecht zagen we het nooit komen. *Impala's* kwamen we overal tegen (fig. 2 en 3). Van alle antilopen vond ik ze niet alleen de mooiste (op, misschien, de Koedoe na), maar door hun talrijkheid en makheid nodigden ze ook bepaald uit tot nadere kennismaking — voor een diersociologische studie zouden ze prachtobjecten zijn.

De Koedoe's zijn schuwer, en zeldzamer (fig. 4). Ook houden ze zich erg in dekking. Maar we hadden herhaalde malen geluk en konden verscheidene malen de

bokken met hun prachtige horens bewonderen. Van het gedrag van de Koedoe hebben we niet veel gezien. Degenen die wij tegenkwamen waren aan het knabbelen van struiken, of, als het midden op de dag was, roerloos aan het rusten in de schaduw van grote vijgebomen.

Er huizen in de Krugerwildtuin nog tal van andere antilopen, elk verschillend van de anderen niet alleen in uiterlijk, maar ook wat betreft de keuze van het terrein, de gedragingen, en waarschijnlijk ook het voedsel. Zo huizen de Waterbokken, zoals hun naam aangeeft, dicht bij rivierloopjes. Deze stoere, nogal gedrongen gebouwde soort heeft op zijn derrière een vrijwel zuiver cirkelronde witte ring, ongetwijfeld een signaalstructuur die het elkaar volgen van de dieren in een groep vergemakke-

lijkt, een functie die we stellig ook aan de witte spiegel van onze Reeën moeten toeschrijven. Als je daarop let, zie je trouwens hier heel mooi, hoe elke soort zijn eigen „spiegel” heeft. De Steenbok heeft een wit gatje zoals onze Ree. De Rietbok heeft een dikke kwast van een staart, die onderaan wit is; als hij vlucht, licht hij de staart hoog op. Deze antiloopt leeft niet in grote groepen, en de witte staart zal wel alleen dienen voor het contact tussen mannetje en vrouwtje, en tussen moeder en jong. De Impala heeft een heel gecompliceerd bla-zen: een helemaal wit achterste, met ter weerszijden een verticale zwarte band. Het meeste van het wit wordt door de staart bedekt, die lichtbruin is met een scherpe zwarte middenstreep (fig. 2 en 3). Als hij vlucht blijft de staart omlaag, en dan zie je een heel duidelijk, nogal ingewikkeld patroon van verticale witte en zwarte strepen. Verder heeft hij nog grote zwarte punten aan de oren, een zwarte band dwars over de kruin, een zwarte neus en zwarte vlekken juist boven de hoeven en op de hielen.

We zagen ook nog verscheidene „Duiker-tjes”: kleine antilopen die geheel verscho-len in het struikgewas leven en op de vlucht niet zoals de Impala's hoge spron-gen maken, maar gladjes onder de struiken door duiken; vandaar de naam. Verder kwamen we overal reusachtige troepen Gnoe's (Wilbebeesten) tegen, natuurlijk dikwijls in gezelschap van Zebra's. Ook zagen we de prachtige, diep bruinzwarte Sabel-antilopen met hun reusachtige, ele-gant gebogen horens, en de zeldzame Nyala's. Eland-antilopen heb ik tot mijn spijt niet gezien. Die huizen meer in het noordelijk deel van het park, waar wij niet heen konden, omdat daar juist een enorme veldbrand woedde — waarvan we, over-nachtend aan de oevers van de 50 km ver-

der zuidelijk lopende Groot-Letabarivier, de gloed konden zien.

Tot de hoogtepunten hoorden natuurlijk onze ontmoetingen met Olifanten. De eer-ste avond al, toen we het rustkamp Letaba binnenkwamen, hadden we het geluk er verscheidene te zien. Letaba ligt op de hoge oever van de Letabarivier. Een gam-mel draadje, op schouderhoogte tussen paaltjes gespannen, loopt langs de rand van het kamp, juist daar waar de grond een dertig meter steil valt naar het brede, open rivierdal. Toen we aankwamen ston-den enkele mensen, geleund tegen het draad, gespannen omlaag te kijken. Nog geen vijftig meter van hen af stond daar rustig een Olifant te fourageren, zonder het gezelschap ook maar een blik waardig te keuren. En toen we rondkeken over de

Fig. 4. Een Koedoe-bok.

Foto N. Tinbergen.

Fig. 5. *Afrikaanse Olifant.*
Foto N. Tinbergen.

wijde zandvlakte, waar in het midden de rivier als een dun kronkelend lint in de avondzon lag te blinken, zagen we nog meer Olifanten. Eén liep rustig over de vlakte, het zand in zijn slurf opzuigend en loom over zijn rug spuitend. Andere stonden tot aan de buik in de moerassige oevervegetatie, langzaam al etend voorbijtrekkend. In de rivier lagen enkele Nijlpaarden. Een grote Krokodil lag als een dode boom aan de oever. Een onuitsprekelijke, paradijsachtige rust lag over dit landschap. Dit was een wereld op zichzelf, en al kijkend en genietend kwam er een eigenaardig mengelmoe van emoties in ons op: aan de ene kant een intens genieten van iets zó geweldigs, zó machtigs en zó moois, aan de andere kant een gevoel van beschaming en weemoed omdat we zo beseften dat we hier stonden als vreemdelingen in de dierenwereld, als mensen die zich door eigen toedoen er van vervreemd hadden; en ook een gevoel van machteloze ergernis bij het beseffen van de onvermijdelijkheid van de verwoestingen die onze soort in

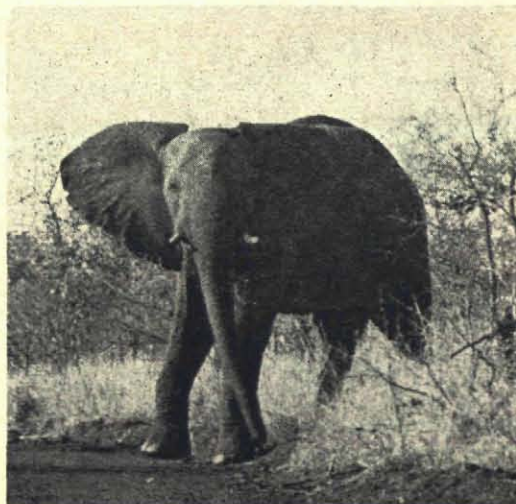

Fig. 6. *Langzaam kwamen de geweldige oren, als enorme kieuwdeksels, naar voren.*
Foto N. Tinbergen.

deze prachtige wereld aanricht, een euvele daad die onze drang tot zelfbehoud en expansie ons onder het mom van „vooruitgang” en vele andere naieve, egocentrische euphemismen doet begaan.

Later kwamen we nog herhaaldelijk Olifanten tegen. Hoewel de Afrikaanse olifant, aanzienlijk groter dan de Indische, niet in dicht bos maar in betrekkelijk open terrein leeft, zie je toch niet zo makkelijk een troep in zijn geheel; zelfs van een twintigtal dieren zijn er op een gegeven ogenblik niet meer dan één of twee goed zichtbaar; van de andere zie je misschien de rug, of een bewegende slurf. Eens kwamen we 's morgens een volwassen wijfje tegen dat juist aan de wegrand aan het fourageren was. Omdat er met Olifanten nogal eens ongelukken gebeuren — zij zijn de enige dieren die een auto die hun in de weg staat wel eens beschadigen — wordt alle bezoekers op het hart gedrukt, een beetje afstand te houden, hun voorrang op de weg te verlenen, en als men hun voorbij

kan komen, pas na passeren te stoppen, zodat men in geval van opdringerigheid van de kolossen niet in de knoei komt. Maar onze Olifant stond daar plotseling, geen 40 m van ons af, toen we een bocht van de weg omkwamen. Zó geruisloos en behendig had Davis de „kar" bestuurd, dat we, nog half verscholen achter struiken, niet dadelijk opgemerkt werden. Rustig ging de reuzin door, bossen van het dorre gras naar binnen te werken. Ik kon niet nalaten, mijn camera even in positie te brengen. Even de motor afzetten, en geknipt was ze (fig. 5). Juist toen begon ze de weg over te steken, en nu pas ontdekte ze ons. Op slag verstarde het reuzenlijf. Eén voorpoot bleef in de lucht steken, de

bos hooi bleef uit haar bek hangen. Langzaam draaide ze haar kop in onze richting. En daar kwamen de geweldige oren, als enorme kieuwdeksels, naar voren, tot ze wijd uitstonden. Gauw nog een foto genomen (fig. 6), en toen was het tijd om de motor weer te starten. En terwijl het prachtdier langzaam op ons toestapte, zette Davis, af en toe uit het hoekje van zijn oog naar de opdoemende zwarte vorm kijkend, de auto achteruit in de struiken, keerde, en vergrootte de afstand voor alle zekerheid maar wat. Toen we korte tijd daarna terugkwamen, konden we haar en haar kornuiten nog in de verte horen, maar ze waren uit het gezicht verdwenen.

(wordt vervolgd).

ZWEEFVLIEGEN-INVENTARISATIE IN DE NOORDOOSTPOLDER, AUGUSTUS 1952

V. VAN DER GOOT.

Het is wellicht een handicap, dat deze inventarisatie een gebied betreft waarvan het landschap nog in staat van ontwikkeling is. Weliswaar hebben velen de Noord-oostpolder bezocht op doorreis of op excursie, maar vaak is dat enkele jaren geleden en heeft de voortschrijding van cultivering, aanplant en huizenbouw het beeld, dat men zich toen gevormd heeft, achterhaald. Daarom past misschien eerst een inleiding over de staat van het landschap ten tijde van de inventarisatie, samen met enkele feiten uit de historie.

Op 9 September 1954 was het twaalf jaar geleden dat de waterstand in de Noord-oostpolder een dusdanig peil had bereikt, dat men officieel van drooglegging ging spreken. In Juli 1941 werd echter al op kleine schaal met de ontginning in het droogliggende uiterste oosten van de pol-

der aangevangen; van hieruit zette men in de volgende jaren de ontginning en later de exploitatie verder westwaarts voort.

In de oorlogsjaren stagneerden de ontginningswerkzaamheden — in 1945 was nog niet de helft van de polder ontwaterd — en daardoor konden de rietvelden, welke het onbewerkte deel veroverden, zich jarenlang handhaven. Na de bevrijding werd de grens van het rietland snel naar het westen verplaatst en werd het kale cultuurlandschap kwantitatief belangrijker. In het uiterste westen van de polder, o.a. bij Urk, liggen nu nog de resten van deze eertijds zo uitgestrekte rietvelden. Rietzomen langs vaarten en tochten kunnen wellicht een laatste refugium zijn voor de populatie van dit nu vrijwel verdwenen biotoop.

Het rietveld werd dus vervangen door een